

Repertoriul jurisprudenței

Cauza C-680/21

UL

și

SA Royal Antwerp Football Club

împotriva

Union royale belge des sociétés de football association ASBL (URBSFA)

(cerere de decizie preliminară
formulată de Tribunal de première instance francophone de Bruxelles)

Hotărârea Curții (Marea Cameră) din 21 decembrie 2023

„Trimitere preliminară – Concurență – Piața internă – Reglementare instituită de asociații sportive cu întindere internațională și națională – Fotbal profesionist – Entități de drept privat investite cu competențe de reglementare, de control și de sancționare – Norme care impun cluburilor de fotbal profesionist să recurgă la un număr minim de jucători denumiți «formați pe plan local» – Articolul 101 alineatul (1) TFUE – Decizie a unei asocieri de întreprinderi care aduce atingere concurenței – Noțiunile de «obiect» și de «efect» anticoncurențiale – Exceptare în temeiul articolului 101 alineatul (3) TFUE – Condiții – Articolul 45 TFUE – Discriminare indirectă pe motiv de cetățenie – Obstacol în calea liberei circulații a lucrătorilor – Justificare – Condiții – Sarcina probei”

1. *Întrebări preliminare – Sesizarea Curții – Conformitatea deciziei de trimitere cu normele de drept național în materia organizării și a procedurii judiciare – Verificare ce nu revine Curții [art. 267 TFUE; Regulamentul de procedură al Curții, art. 97 alin. (2)]*

(a se vedea punctele 28-30)

2. *Întrebări preliminare – Admisibilitate – Necesitatea unei hotărâri preliminare și relevanța întrebărilor adresate – Aprecieri de către instanța națională – Prezumția de relevanță a întrebărilor adresate (art. 267 TFUE)*

(a se vedea punctele 35-37)

3. *Înțelegeri – Afectarea comerțului dintre statele membre – Criterii – Înțelegere care se extinde la întregul teritoriu al unui stat membru [art. 101 alin. (1) TFUE]*

(a se vedea punctele 43,44, 83 și 84)

4. *Dreptul Uniunii Europene – Domeniu de aplicare – Exercițarea sportului ca activitate economică – Includere – Norme adoptate numai pentru motive neeconomice și care se referă exclusiv la aspecte de ordin sportiv – Excludere – Norme instituite de asociații sportive care impun cluburilor de fotbal profesionist să recurgă la un număr minim de jucători formați pe plan local – Norme care au un impact direct asupra condițiilor de exercitare a unei activități economice – Includere*
(art. 45, 101, 102 și 165 TFUE)

(a se vedea punctele 53-62 și 69)

5. *Dreptul Uniunii Europene – Domeniu de aplicare – Exercițarea sportului ca activitate economică – Includere – Norme instituite de asociații sportive care impun cluburilor de fotbal profesionist să recurgă la un număr minim de jucători formați pe plan local – Restricție – Justificare – Luare în considerare a particularităților care caracterizează activitatea sportivă*
(art. 45, 101 și 165 TFUE)

(a se vedea punctele 64-68 și 70-74)

6. *Înțelegeri – Atingere adusă concurenței – Decizii ale asocierilor de întreprinderi – Noțiuni – Norme instituite de asociații sportive care impun cluburilor de fotbal profesionist să recurgă la un număr minim de jucători formați pe plan local – Includere*
[art. 101 alin. (1) TFUE]

(a se vedea punctele 81 și 82)

7. *Înțelegeri – Atingere adusă concurenței – Criterii de apreciere – Distincție între restrângeri prin obiect și prin efect – Restrângere prin obiect – Grad suficient de nocivitate – Constatare suficientă*
[art. 101 alin. (1) TFUE]

(a se vedea punctele 86 și 88-90)

8. *Înțelegeri – Atingere adusă concurenței – Criterii de apreciere – Conținutul și obiectivul unei înțelegeri, precum și contextul economic și juridic al dezvoltării acesteia – Distincție între restrângeri prin obiect și prin efect – Intenția părților la un acord de a restrânge concurența – Criteriu care nu este necesar – Încălcare prin obiect – Grad suficient de nocivitate – Criterii de apreciere – Necesitatea de a examina efectele comportamentului anticoncurențial asupra concurenței – Lipsă*
(art. 101 TFUE)

(a se vedea punctele 92-98)

9. *Înțelegeri – Atingere adusă concurenței – Criterii de apreciere – Distincție între restrângeri prin obiect și prin efect – Restrângere prin efect – Examinarea concurenței în lipsa acordului în litigiu*

[art. 101 alin. (1) TFUE]

(a se vedea punctele 99 și 100)

10. *Înțelegeri – Atingere adusă concurenței – Decizii ale asocierilor de întreprinderi – Norme instituite de asociații sportive care impun cluburilor de fotbal profesionist să recurgă la un număr minim de jucători formați pe plan local – Restrângere prin obiect – Verificare de către instanța de trimitere*
[art. 101 alin. (1) TFUE]

(a se vedea punctele 101-112 și dispozitiv 1)

11. *Înțelegeri – Atingere adusă concurenței – Decizii ale asocierilor de întreprinderi – Norme instituite de asociații sportive care impun cluburilor de fotbal profesionist să recurgă la un număr minim de jucători formați pe plan local – Justificare din perspectiva unor obiective legitime de interes general – Condiție – Lipsa unei restricții prin obiect – Exceptare – Condiții*
[art. 101 alin. (1) TFUE]

(a se vedea punctele 113-117)

12. *Înțelegeri – Interzicere – Exceptare – Condiții – Ameliorarea producției sau a distribuției produselor sau contribuția la progresul tehnic sau economic – Avantaje obiective sensibile de natură să compenseze inconvenientele pentru concurență care rezultă din acord – Caracterul indispensabil sau necesar al comportamentului în cauză – Lipsa eliminării oricărei concurențe efective pentru o parte semnificativă a produselor sau serviciilor relevante – Sarcina probei – Caracterul cumulativ al condițiilor de exceptare*
[art. 101 alin. (3) TFUE]

(a se vedea punctele 118-135 și dispozitiv 2)

13. *Libera circulație a persoanelor – Lucrători – Restricții – Norme instituite de asociații sportive care impun cluburilor de fotbal profesionist să recurgă la un număr minim de jucători formați pe plan local – Inadmisibilitate – Justificare – Verificare de către instanța de trimitere*
(art. 45 TFUE)

(a se vedea punctele 136-150 și dispozitiv 3)

Rezumat

Union des associations européennes de football (UEFA) este o asociație de drept elvețian ale cărei atribuții principale constau în supravegherea și în controlul dezvoltării fotbalului, sub toate formele sale, la scară europeană. Aceasta regroupează diferitele asociații naționale de fotbal europene responsabile de organizarea fotbalului în statul lor – printre care Union royale belge des sociétés de football association ASBL (URBSFA) pentru Belgia. Aceste asociații, în calitate de

membre ale UEFA, sunt obligate să respecte statutul, regulamentele și deciziile acesteia, precum și să impună respectarea lor, în statul de care aparțin, de către ligile profesioniste subordonate lor, precum și de către cluburi și jucători.

În anul 2005, UEFA a adoptat norme care prevăd obligația cluburilor de fotbal profesionist care participă la competițiile sale internaționale de fotbal intercluburi de a înscrie pe foaia de meci un număr maxim de 25 de jucători dintre care minimum 8 jucători trebuie să fie „jucători formați pe plan local”, definiți drept jucători care, indiferent de cetățenia lor, au fost formați timp de cel puțin trei ani de clubul lor sau de un alt club afiliat la aceeași asociație națională de fotbal (denumite în continuare „normele referitoare la «jucătorii formați pe plan local»”). Dintre acești 8 jucători, cel puțin 4 trebuie să fi fost formați de clubul în cauză. În anul 2011, URBSFA a introdus în regulamentul său norme referitoare la „jucătorii formați pe plan local”, definiți ca jucători care, indiferent de cetățenie, au fost formați timp de cel puțin trei ani de un club belgian.

UL este un jucător de fotbal care deține cetățenia unei țări terțe, precum și cetățenia belgiană. El desfășoară o activitate profesională în Belgia, unde a jucat pentru Royal Antwerp, un club de fotbal profesionist cu sediul în Belgia, iar ulterior pentru un alt club de fotbal profesionist din Belgia.

Considerând că normele referitoare la „jucătorii formați pe plan local” sunt contrare dispozițiilor Tratatului FUE, UL și Royal Antwerp au sesizat Cour Belge d'arbitrage pour Sport (CBAS) cu o cerere de despăgubire pentru prejudiciul cauzat de aceste norme. Întrucât aceste cereri au fost respinse de aceasta din urmă, UL și Royal Antwerp au sesizat tribunal de première instance francophone de Bruxelles (Tribunalul de Primă Instanță francofon din Bruxelles, Belgia), instanța de trimitere, cu o acțiune în anularea sentinței arbitrale.

În acest context, instanța menționată a decis să sesizeze Curtea cu diferite întrebări preliminare prin care urmărea să se stabilească în esență dacă normele privind „jucătorii formați pe plan local”, adoptate de UEFA și de URBSFA, pot fi calificate drept „acord între întreprinderi”, „decizie a unei asocieri de întreprinderi” sau „practică concertată” cu caracter anticoncurențial, în sensul articolului 101 TFUE. Ea ridică de asemenea problema conformității normelor adoptate de URBSFA cu libertatea de circulație a lucrătorilor garantată la articolul 45 TFUE.

Prin hotărârea sa, pronunțată în aceeași zi cu alte două hotărâri¹ privind aplicarea dreptului economic al Uniunii în privința normelor instituite de federații sportive internaționale, Curtea, reunită în Marea Cameră, aduce precizări cu privire la aplicarea articolelor 45 și 101 TFUE în privința normelor adoptate de federații sportive în ceea ce privește compunerea echipelor, participarea jucătorilor la ele, precum și formarea acestora din urmă.

Aprecierea Curții

Cu titlu introductiv, Curtea observă, în primul rând, că normele referitoare la „jucătorii formați pe plan local” intră în domeniul de aplicare al articolelor 45 și 101 TFUE. În această privință, ea amintește că, în măsura în care exercitarea unui sport constituie o activitate economică, acesta intră sub incidența dispozițiilor dreptului Uniunii care sunt aplicabile în prezența unei asemenea activități, cu excepția anumitor norme specifice care, pe de o parte, au fost adoptate exclusiv pentru motive de ordin neeconomic și care, pe de altă parte, se referă la aspecte care privesc numai sportul ca atare. Or, normele în discuție în litigiul principal, indiferent dacă provin de la

¹ Hotărârea din 21 decembrie 2023, International Skating Union/Comisia (C-124/21), și Hotărârea din 21 decembrie 2023, European Superleague Company (C-333/21).

UEFA sau de la URBSFA, nu intră sub incidența unei astfel de excepții. Astfel, acestea privesc activități economice. În plus, deși aceste norme nu reglementează formal condițiile de muncă ale jucătorilor, trebuie să se considere că ele au o incidență directă asupra muncii respective în măsura în care supun anumitor condiții, a căror nerespectare este însoțită de sancțiuni, compunerea echipelor care pot participa la competițiile de fotbal intercluburi, precum și, în consecință, participarea jucătorilor înșiși la aceste competiții.

Abordând, în al doilea rând, consecințele care pot fi asociate articolului 165 TFUE – care enunță atât obiectivele care sunt atribuite acțiunii Uniunii în domeniul sportului, cât și mijloacele la care se poate recurge pentru a contribui la realizarea acestor obiective –, Curtea observă că această dispoziție nu constituie o normă specială care ar sustrage sportul de la toate sau de la o parte dintre celelalte dispoziții ale dreptului primar al Uniunii ce îi pot fi aplicate sau care ar impune să i se rezerve un tratament special în cadrul acestei aplicări. Ea amintește, pe de altă parte, că particularitățile incontestabile care caracterizează activitatea sportivă pot fi luate în considerare, printre alte elemente și în măsura în care se dovedesc relevante, cu ocazia aplicării articolelor 45 și 101 TFUE, observându-se totuși că această luare în considerare nu poate fi efectuată decât în cadrul și cu respectarea condițiilor, precum și a criteriilor de aplicare prevăzute la fiecare dintre respectivele dispoziții.

În lumina acestor observații, Curtea abordează, într-o primă etapă, problema dacă normele UEFA și URBSFA privind „jucătorii formați pe plan local” sunt compatibile cu articolul 101 TFUE.

În această privință, ea precizează, mai întâi, că normele în discuție în litigiul principal trebuie calificate drept „decizie a unei asocieri de întreprinderi” în măsura în care, pe de o parte, acestea provin de la UEFA și de la URBSFA, care sunt asocieri de întreprinderi, și, pe de altă parte, au un impact direct asupra condițiilor de exercitare a activității economice a întreprinderilor care sunt în mod direct sau indirect membri ai lor.

În continuare, în ceea ce privește aspectul dacă aceste norme au un obiect anticoncurențial, Curtea arată, în primul rând, că, prin conținutul lor, acestea par să impună cluburilor de fotbal profesionist care participă la competiții de fotbal intercluburi ce fac parte din aceste asociații să înscrie pe foaia de meci un număr minim de „jucători formați pe plan local”, în cazul nerespectării normelor respective existând riscul unor sancțiuni. Procedând astfel, aceste norme par să limiteze, prin însăși natura lor, posibilitatea pe care o au aceste cluburi de a înscrie pe foaia respectivă jucători care nu îndeplinesc asemenea cerințe. În al doilea rând, în ceea ce privește contextul economic și juridic în care se înscriu aceste norme, reiese din particularitățile fotbalului profesionist, în special importanța sa socială, culturală și mediatică, precum și din faptul că acest sport se bazează pe deschidere și pe meritul sportiv, că este legitim, pentru asociații precum UEFA și URBSFA, să adopte norme referitoare în special la organizarea competițiilor în această disciplină, la buna lor desfășurare și la participarea sportivilor la acestea și, mai exact, să reglementeze condițiile în care cluburile de fotbal profesionist pot constitui echipele ce participă la competiții intercluburi în circumscripția lor teritorială. În al treilea rând, în ceea ce privește scopul pe care normele în discuție în litigiul principal urmăresc să îl atingă, acestea par să limiteze sau să controleze unul dintre parametrii esențiali ai concurenței – și anume recrutarea de jucători de talent, oricare ar fi fost clubul și locul în care au fost formați – de natură să permită echipei lor să câștige cu ocazia confruntării cu echipa adversă. Această limitare este susceptibilă să aibă un impact asupra concurenței pe care o pot desfășura cluburile nu numai pe „piața din amonte sau de aprovizionare” pe care o constituie, din punct de vedere economic, recrutarea jucătorilor, ci și pe „piața din aval” pe care o constituie, din aceeași perspectivă, competițiile de fotbal intercluburi.

Cu toate acestea, va reveni instanței de trimitere, în lumina acestor precizări și ținând seama de ansamblul argumentelor și al elementelor de probă prezentate de părți, sarcina de a stabili dacă normele în discuție în litigiul principal prezintă, prin însăși natura lor, un grad suficient de nocivitate față de concurență pentru a putea fi considerate ca având ca „obiect” restrângerea concurenței. În cazul unui răspuns negativ, această instanță va trebui să stabilească în continuare dacă se poate considera că normele menționate au ca efect, actual sau potențial, restrângerea concurenței pe piața relevantă.

În sfârșit, în ceea ce privește aspectul dacă aceste norme pot fi justificate sau pot beneficia de o exceptare, Curtea amintește că anumite comportamente speciale, precum norme etice sau deontologice adoptate de o asociație, sunt susceptibile să nu intre sub incidența interdicției prevăzute la articolul 101 alineatul (1) TFUE, chiar dacă au ca efecte inerente restrângerea concurenței, în măsura în care se justifică prin urmărirea unor obiective legitime de interes general lipsite, în sine, de caracter anticoncurențial, iar necesitatea și proporționalitatea mijloacelor puse în aplicare în acest scop au fost stabilite în mod corespunzător.

Ea precizează însă că această jurisprudență nu își poate găsi aplicarea în cazul unor comportamente care prezintă un grad de nocivitate ce justifică să se considere că au ca însuși „obiect” împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței, fără a aduce atingere eventualului beneficiu al unei exceptări în temeiul articolului 101 alineatul (3) TFUE, în măsura în care sunt îndeplinite condițiile necesare în acest scop, ceea ce revine părții care se prevalează de o astfel de exceptare să demonstreze.

În ceea ce privește această exceptare, Curtea amintește că, pentru a putea pretinde acest lucru, comportamentul avut în vedere trebuie să permită, cu un grad de probabilitate suficient, realizarea unor creșteri în eficiență, rezervând în același timp utilizatorilor o parte echitabilă a profitului obținut din aceste creșteri, fără a impune restricții care nu sunt indispensabile pentru realizarea unor asemenea câștiguri și fără a elimina orice concurență efectivă pentru o parte semnificativă a produselor sau a serviciilor în cauză. Va reveni instanței de trimitere, în cazul în care apreciază că normele referitoare la jucătorii formați pe plan local au ca obiect sau ca efect restrângerea concurenței, sarcina de a aprecia dacă aceste condiții sunt îndeplinite în speță.

Într-o a doua etapă, în ceea ce privește problema dacă normele URBSFA referitoare la „jucătorii formați pe plan local” sunt compatibile cu articolul 45 TFUE, Curtea constată că aceste norme aduc atingere, la prima vedere, libertății de circulație a lucrătorilor. Astfel, ele se întemeiază pe o legătură cu caracter „național”, întrucât, pe de o parte, definesc „jucătorii formați pe plan local” ca fiind cei care au fost formați în cadrul unui club „belgian”. Pe de altă parte, acestea impun cluburilor de fotbal profesionist care doresc să participe la competițiile de fotbal intercluburi din cadrul URBSFA să includă pe lista jucătorilor lor și să înscrie pe foaia de meci un număr minim de jucători ce îndeplinesc condițiile necesare pentru a putea fi calificați astfel. Rezultă că asemenea norme pot defavoriza jucătorii de fotbal profesionist care doresc să exercite o activitate economică pe teritoriul unui stat membru, și anume Belgia, altul decât statul lor membru de origine, și care nu îndeplinesc condițiile impuse de respectivele norme. În această măsură, normele menționate sunt susceptibile să creeze o discriminare indirectă în defavoarea jucătorilor care provin dintr-un alt stat membru, în sensul că riscă să acționeze în principal în detrimentul acestora din urmă.

În ceea ce privește existența unei eventuale justificări, Curtea amintește că pot fi admise măsuri de origine nonstatală, chiar dacă acestea împiedică o libertate de circulație consacrată de Tratatul FUE, dacă sunt îndeplinite două condiții cumulative, ceea ce revine autorului acestor măsuri să demonstreze. Astfel, în primul rând, adoptarea acestor măsuri trebuie să urmărească un obiectiv legitim de interes general compatibil cu tratatul și, prin urmare, de altă natură decât pur economică și, în al doilea rând, aceste măsuri trebuie să respecte principiul proporționalității, aspect care presupune ca ele să fie de natură să asigure realizarea respectivului obiectiv și să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea acestuia.

În speță, obiectivul care constă în încurajarea recrutării și a formării tinerilor jucători de fotbal profesionist constituie un astfel de obiectiv legitim de interes general. În ceea ce privește aptitudinea acestor norme de a garanta realizarea obiectivului menționat, aceasta trebuie apreciată, în special, din perspectiva aspectului că, prin faptul că pune pe același plan toți tinerii jucători care au fost formați de un club oarecare afiliat la asociația națională de fotbal în discuție, normele menționate ar putea să nu constituie stimulente reale și semnificative pentru unele dintre aceste cluburi, în special pentru cele care dispun de resurse financiare semnificative să recruteze tineri jucători pentru a-i forma ele însele. Dimpotrivă, o astfel de politică de recrutare și de formare este plasată pe același plan cu recrutarea unor tineri jucători deja formați de orice alt club de asemenea afiliat la această asociație, indiferent de localizarea respectivului club în circumscripția teritorială a asociației menționate. Or, tocmai investiția locală în formarea tinerilor jucători, în special atunci când este realizată de cluburi mici, eventual în parteneriat cu alte cluburi din aceeași regiune, de dimensiune eventual transfrontalieră, contribuie la îndeplinirea funcției sociale și educative a sportului.

În aceste condiții, Curtea amintește că numai instanța de trimitere este cea căreia îi va reveni, în definitiv, sarcina de a aprecia dacă normele URBSFA îndeplinesc condițiile enunțate anterior, având în vedere argumentele și elementele de probă prezentate de părți.